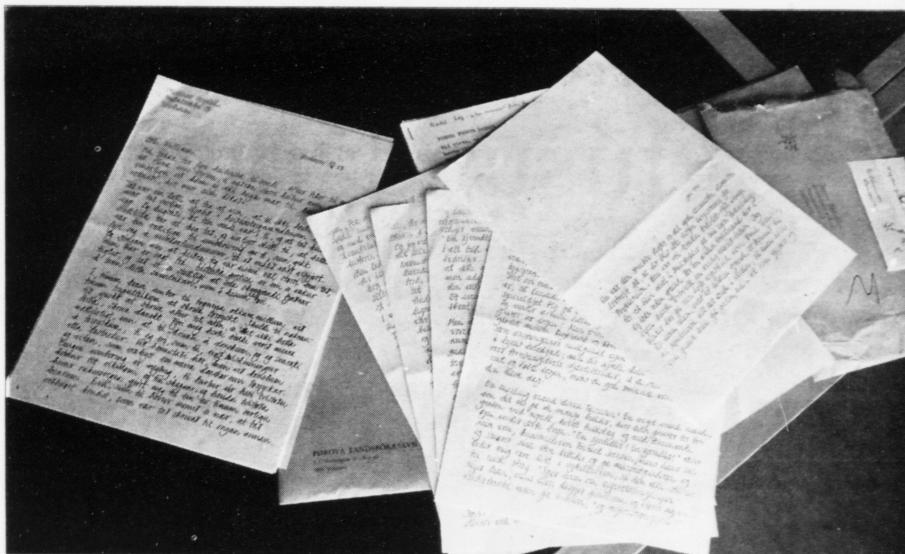

Nr. 119 – 26. JUNI 1999

Teldubrøv hótta søguskriving

Teldur og teldubrøv fara at verða ein beiskur biti hjá framtíðar søguskrivarum. Upplýsingar, sum eru goymdar á teldu, hvørva, um tað ikki verður gjørt eitt miðvíst arbeiðið fyri at goyma tær

Eyðun Klakkstein

Líka so hent sum teldan er í dag, líka so tvørloga kann hon fara at verða, tá fólk í framtíðini skulu skriva okkara søgu og skulu royna at greina persónar í okkara tíð.

Orsökini er, at teldubrøv hvørva, um tað ikki verður gjørt eitt miðvíst og virkið arbeiðið fyri at goyma tær. Og tá júst persónligt samskipti er ein týðningarmikil kelda hjá søgu- og ævisøguskrivarum, gerst vandin við teimum hvornu brøvunum eyðsýndur.

– Ein stórir partur av tí skjalatílfari, sum søgu- og granskarar nýta, tá teir skriva søgu- og ævisøgubøkur er brævaskipti millum fólk. Og eg siggi ein stóran vanda fyri framan, um brøvini hvørva sum søguliga kelda, sigur Hans Jacob Debes, dr. phil.

Hann hevur sjálvur nýtt brævaskipti í sambandi við sínar bókur, millum annað "Nú er tann stundin" og bókina um Jóannes Patursson.

– Í mínum arbeiði við teimum bókunum var persónligt brævaskipti ein avgerandi kelda. Hevði eg ikki havt hesi brævaskipti, hevði tað havt stóra ávirkan á bókurnar, sigur hann.

Nýggja tøkini og framtíðin krevur, at fólk gerast meira tilvitað um at goyma persónligt samskipti – til dømis við at skriva teldubrøv út á pappír, so tey kunnu yvirleva telduna, sum hevur tíkið ímóti teimum. Gera fólk ikki tað, hvørva hesi

brøv, tá teldurnar og forritini verða skift út.

Í so máta er stóri munurin millum eitt vanligt bræv og eitt teldubræv, at eitt vanligt bræv blívur ikki burtur, uttan onkur tveitir tað burtur ella onkursvegna ger av við tað. Eitt teldubræv kann bara yvirleva, um fólk gera okkurt fyri at goyma tað – t.d. prenta tað út á pappír og leggja tað til viks.

Ikki nóg mikið at goyma brøv á telduni
Síðani nútímans teldutøknin og internetið vann fram her á landi, eru fólk farin at senda hvør øðrum teldubrøv, og tað gerast fleiri og fleiri í nærum øllum aldursbólukum, sum nýta hetta slagid av samskipti.

Teldubrøv samantvinna fyrimunirnar hjá bæði vanligum brøvum og telefonsamrøðum. Samskipti við teldubrøvum nýtist ikki at fara fram hjá bæði sendara og móttakara samstundis, og við at senda teldubrøvini elektrónískt gjøgnum telefonlinjur gongur samskiptið skjótt.

Tað er tí nóg sum bendir á, at teldubrøv fara at verða ein týðningarmikil kelda hjá framtíðar søgu- og ævisøguskrivarum, júst sum vanlig brøv eru tað í dag, men stóri spurningurin er, um teldubrøvini kunnu varðveitast.

Tað eru dømi um, at fólk av óvart eru komin fram á gomul og virðismikil brøv, men ber tað til at ímynda sær, at ein gomul telda við nógvum teldu-

brøvum verður funnin um eini 50 ella 100 ár, og tað ber til at fáa nýtt av hesum brøvum.

Meira upplagt er, at teldubrøv verða burturbeind, tá fólk fáa nýggja teldu ella nýggja forrit, og so fer hetta virðismikla samskipti fyri skeiði. Og ein annar spurningur er, um framtíðar teldutøknin fer at kunna lesa filar, sum verða goymdir í dag.

Tað stutta av tí langa er, at tað skulu teldubrøv varðveitast, krevur tað at fólk eru tilvitað um at goyma tær, og tað er ikki nóg mikið at goyma hesi brøv á telduni.

Fólk mugu verða tilvitað um at goyma brøv

Á Landsbókasavninum í Havn er eitt virðismikil savn av eldri og yngri handritum, brøvum og øðrum skjólum, sum ferð eftir ferð koma granskarum til góðar, tá teir skulu savna upplýsingar um søguligar hendingar og søguligar persónar.

Í savninum á Landsbókasavninum finnast millum annað handrit og brævasøvn hjá rithøvundum. Savnið er savn hjá privatpersónum, meðan almenn skjól millum annað verða goymd á Landsbókasavninum.

Nýggja teldutøknin hevur ikki fingið okkum at broyta okkara arbeiðsgongd, og eg dugi illa at meta um, hvørja ávirkan teldur og teldubrøv koma at hava á okkara savn, sigur Martin Naes, landsbókavörður.

– Færri og færri fólk

nýta pappír og blýant, og eg vil mæla fólk til at verða tilvitað um at goyma brøv, sum hava týðning. Senda tær ella móttaka tær brøv á teldu, so kunnu tær skriva tær út og goyma tær. Og eg kenni eisini fólk, sum veruliga leggja seg eftir at goyma handrit, brøv og annað, sum fer at hava týðning í framtíðini.

Fær avleiðingar

Ein av teimum, sum hevur nýtt savnið á Landsbókasavninum, og annars hevur leitað fram brøv og onnur skjól í sínari gransking, er Hanus Andreassen, sum nógvu seinasta ári hevur skrivað umfatandi ævisøgu um yrkjaran Janus Djurhuus.

– Brævaskipti hava verið av avgjörðum týðningi í mínum arbeiði at skriva ævisøgu um Janus Djurhuus. Hevði eg ikki havt hesi brøv, hevði tað ikki latið seg gjørt at skriva eina slíka ævisøgu, staðfestir Hanus Andreassen.

– Tað hevur verið síður at skriva brøv, men brøvini gerast færri, og summi eru givin at skriva vanlig brøv. Hendan broyting fer at hava avleiðingar, men eg dugi ikki at meta um, hvørjar hesar avleiðingar fara at verða.

Hanus Andreassen hevur brúkt teldu í 10 ár, og øll brøv, sum hann hevur skrivað og sent, eru samstundis prentað út og goymd í einum savni. Men ívasamt er, um øll fólk eru so tilvitað um at goyma brøv.

– Brøv hava stóran

týðning sum søgulig kelda, tí í brøvum liggja ofta kenslur. Tá fólk skriva greinar í bløðunum sensurera tær altíð seg sjálvi eitt sindur, men tað gera tær ikki í brøvum. Tí eru brøv innilig og persónlig.

Hanus Andreassen visur á, at fólk, sum eru landfrøðisliga langt frá hvørjum, samskipta við brøvum, meðan fólk, sum búgva nærhendis hvør annan, ikki skriva brøv til hvør annan. Tað hevur hann fingið staðfest í sínum granskingararbeiði.

Kann ikki nýtast sum skjalapróg

Ein annar týðandi trupulleiki við teldubrøvum er, at tær hava ikki sama virði sum skjalapróg, sum hondskrivað brøv hava.

Tað er nærum ógjørligt at prógva, at eitt teldubræv veruliga er skrivað av tí persóni, sum sigst hava skrivað tað, og tí er eitt teldubræv neyvan vert tað pappír, sum tað ikki er skrivað á.

Eitt teldubræv er í prinsippinum eitt ónavngivið bræv, tí tað einasta, sum kann siga nakað um upphavsmannin, er email adressan, haðani tað er sent, og tann adressan kann lættliga verða manipulera.

Tí hevur eitt teldubræv ikki sama virðið sum eitt hondskrivað bræv ella eitt maskinskrivað bræv við eini undirskrift.

Og hetta verður enn ein trupulleiki sum granskarar í framtíðini fara at renna seg í. Skulu teir tora at

trúgva tí, sum stendur í ónavngivnum teldubrøvum?

Rættingar hvørva
Í savninum á Landsbókasavninum eru nógv handrit, sum tað ber til at bláða ígjøgnum. Har siggjast eisini rættingar, sum rithøvundurin hevur gjørt. Hetta verður mett sum týðningarmikið tilfar, tá granskarar skulu fylgja við arbeiðnum hjá einum rithøvundi.

Hesar rættingar gera tað gjørligt at fylgja arbeiðnum hjá rithøvundum, og siggja hvørjar broytingar hann hevur gjørt.

Men eisini her er teldan við at beina fyri hesum møguleika at granska søguligar rithøvundar.

Í dag verða rættingar ofta gjørdar á telduni, og so sæst ikki aftur, hvussu handritið sá út áðrenn rættingarnar.

Kladdir og rættingar hvørva so hvørt sum arbeiðsgongdin lifur, og til endans finst bara eitt endaligt handrit, sum síðani verður greitt til prentingar.

Tí kann tað her við endan av 20. öld staðfestast, at kunningartøknin, sum gevur fólk endaleysar møguleikar at skriva og samskipta, samstundis fer at geva framtíðar granskarum stórar trupulleikar, tá teir skulu royna at tulka og greina hendingar, sum fara fram í okkara tíð, og tá teir skulu skriva ævisøgur um persónar, sum liva í dag.